Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

श्री जिनप्रभसूरि-कविवर-विरचित-

श्रीचतुर्विंशतिजिनस्तवः।

विवृतिकार-मुनिश्री चन्द्रोदयविजयजी.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

अर्हं नमः ।

श्री जिनप्रभसूरि–कविवर–विरचित–

श्रीचतुर्विंशतिजिनस्तवः ।

तदुपरि–

शासनसम्राट् आचार्यदेव श्रीमद् विजय नेमिसूरीश्वर-
पट्टालंकाराचार्यदेव श्रीविजय विज्ञानसूरीश्वर-
पट्टालंकाराचार्यश्रीविजय कस्तूरसूरीश्वर-
विनेयाणु मुनिश्री चन्द्रोदयविजय-
गुम्फितविवृतिसमलंकृतः ।

आ.श्री. कैलाससागर सूरि ज्ञान मंदिर
श्री महावीर जैन आराधना केन्द्र, कोबा
क्रा. क्र.

संपादक— मुनिश्रीअशोकचंद्रविजयः ।

एतत् पुनाश्रीसंघार्पित सद्द्रव्येन प्रकाशितम् ।

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

मुद्रक : भाऊ लक्ष्मणराव कोकाटे,
हनुमान छापखाना,
२०० सदाशिव पेठ, पुणें २.

प्रकाशक – प्राप्तिस्थान

मास्तर जसवंतलाल गीरधरलाल
११५ तिलक मार्ग, अमदावाद १.

श्रीगोडीजी पार्श्वनाथ जैन टेम्पल ट्रस्ट.
१११ वेताळ पेठ, पुना २ महाराष्ट्र.

वि. सं. २०१३ प्रतयः १००० वी. सं. २४८३

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

ॐ अर्हं नमः ।

शासनसम्राड् विजयनेमिसूरीश्वरसद्गुरुभ्यो नमः ।

श्री जिनप्रभसूरि–कविवर–विरचित–

श्रीचतुर्विंशतिजिनस्तवः ।

मुनिश्रीचन्द्रोदयविजयकृत–

विवृतिसमलङ्कृतः ।

मूलम्

जिनर्षभ ! प्रीणितभव्यसार्थ !
समस्तदोषाजित ! तीर्थनाथ ! ।
श्रीशम्भवाऽऽखण्डलवन्द्य ! नन्द्याः
स्वामिन् ! प्रजानामभिनन्दन ! त्वम् ॥ १ ॥ उपजातिः

अथ विवृतिमङ्गलम् ।

सुरासुरैर्वन्दितपादपङ्कजं सदा दयारक्षितजन्तुसञ्चयम् ।
समस्तकल्याणसुरावनीरुहं नमामि तीर्थेशमहं हृदाऽऽदिमम् ॥ १ ॥

श्रीनेमिसूरिचरणाम्बुजयुग्ममन्तराधाय पूज्यचरणं शमिसार्थमुख्यम् ।
विज्ञानसूरिमथ भक्तिभरैः प्रणम्य कस्तूरसूरिमिह गौरगुणं गुरुं स्वम् ॥ २ ॥
श्रीनाभिजन्मप्रमुखवीरवरान्ततीर्थराजां स्तुतिं भवभयोन्मथनप्रवीणाम् ।
चन्द्रोदयो मुनिरहं विवृणोमि तेषां प्रीत्यै सताञ्च सुखबोधकृते सयत्नः ॥ ३ ॥

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

अन्वयः– प्रीणितभव्यसार्थ! समस्तदोष! तीर्थनाथ! आखण्डलवन्द्य! प्रजानां स्वामिन्! जिनर्षभ! अजित! श्रीशम्भव! अभिनन्दन! त्वं नन्द्याः ॥ १ ॥

विवृतिः– प्रीणितभव्यसार्थ! = हे प्रसादितप्राणिसङ्घ! अहिंसादिपञ्चमहाव्रतादिदेशनया सर्वजन्तूनां प्रमोदोत्पत्तेरिति भावः। **समस्तदोष!** = परित्यक्तरागादिनिखिलदूषण! यद्वा – समस्त! इति दोषाजित! इति च भिन्नपदेनापि व्याख्यानम्। तथाच – **समस्त!** = सम्पूर्ण!, जलरत्नादिभिः समुद्र इव ज्ञानदर्शनचारित्रादिभिः सम्भृत इत्यर्थः। **दोषाजित!**=रागादिदोषानभिभूत! ज्ञानादिना रागादिसकलदोषाणां दूरीकरणात्ते एव पराजिताः, न तु स्वयं तैरभिभूतः, स्वस्मिन् तेषां सत्त्वकथाया अप्यभावादिति सुष्ठूक्तं दोषाजित! इति। **तीर्थनाथ!**= भवसागरसन्तरणसाधनीभूतप्रवचनाधारचतुर्विधसङ्घाधिप! **आखण्डलवन्द्य!** =इन्द्राभिवादनीय!। "इन्द्रो हरिर्दुश्च्यवनोऽच्युताग्रजो वज्री विडौजा मघवान् पुरन्दरः। प्राचीनबर्हिः पुरुहूतवासवौ सङ्क्रन्दनाऽऽखण्डलमेघवाहनाः॥" इत्यभिधानचिन्तामणिः (२–८५)। **प्रजानां**= जनानाम्" "लोको जनः प्रजा" इत्यभि० (३–१६५)। **स्वामिन्!** = ईश! तस्य वीतरागत्वेन यद्यपि कस्यापीशितृत्वं न सम्भवति, तथापि परमकारुणिकतया भवबन्धभिन्मार्गोपदर्शनेनाऽनुगृहीतै र्जनै र्भक्तिप्रवणतया एवमुच्यते इतिभावः। **जिनर्षभ!** = जिनश्रेष्ठ!। यद्वा–जिन इति ऋषभ इति च पृथक्पदं सम्बोधनम्। तथा च–**जिन!** = रागद्वेषमोहादिजेतृपुङ्गव!, **ऋषभ!** = तदाख्यतीर्थङ्कर!, उर्वोर्वृषभलाञ्छनसत्त्वाज्जनन्या चतुर्दशानां स्वाप्नानामादौ वृषभदर्शनाद्वेतिभावः। **अजित!** = तदाख्यद्वितीयतीर्थङ्कर!, श्लिष्टव्याख्यानेन परिषहादिभि-

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

रनभिभूत इति ध्वनिः । अस्मिन्नजिते गर्भस्थे द्यूतादिक्रीडायां राज्ञाऽस्य जननी न जितेत्यनुसन्धानेन पित्रा गृहीताऽजितनामक ! इति च । **श्रीशम्भव** ! = तदाख्यतृतीयतीर्थङ्कर ! श्रीयुक्तेऽस्मिन् स्तुते शं शुभं भवतीति व्याख्यानेन च श्रीशुभकारक इति ध्वनिः । **अभिनन्दन** ! = तदाख्यचतुर्थतीर्थङ्कर !, गर्भात्प्रभृत्येवाभीक्ष्णं शक्रेणाभिनन्दनादिति भावः, हर्षप्रद ! इति ध्वनिः । **त्वं नन्द्याः** = अभिवर्धस्व, अस्य प्रकृते सर्वत्राऽन्वय : ॥ १ ॥

समस्तपदविग्रहः— प्रीणितभव्यसार्थ! = भव्यानां सार्थः स प्रीणितो येन सः, तत्सबुद्धौ । **समस्तदोष!** = समस्ता दोषा येन सः, तत्सम्बोधने । **दोषाजित** ! = इतिच्छेदे तु = दोषैरजितः, तदामन्त्रणे । **तीर्थनाथ** ! = तीर्थेषु नाथः, तदामन्त्रणे । तीर्थानां नाथ इति षष्ठीसमासस्तु शेषषष्ठ्या, न तु निर्धारणषष्ठ्या, तया समासनिषेधानुशासनात् । **जिनर्षभ** ! = जिनेषु जिनानां वा ऋषभ इति पूर्ववत्समासः । जिनश्चासौ ऋषभश्चेति कर्मधारयो वा, तदामन्त्रणे । **अजित** ! = न जितः, तदामन्त्रणे । **समस्तदोषाजित** ! इत्येकसंबोधनत्वेन व्याख्याने – समस्ताः सकलाश्च ते दोषाश्च, तैरजितः, तत्सम्बोधने । **श्रीशम्भव** ! = श्रीयुतःशम्भवः, तदामन्त्रणे । **श्लोकत्रयं यावदुपजातिश्छन्दः** ॥ १ ॥

मूलम्

सुखाय पुंसां सुमते ! मुखं ते
मृगाङ्क ! पद्मप्रभ ! गौरकान्ते ! ।
सुपार्श्व ! नेतर्महसेनपुत्र !
त्रैलोक्यलोकस्तवनीय ! भूयात् ॥ २ ॥ उपजातिः

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

अन्वयः— नेतः ! त्रैलोक्यलोकस्तवनीय ! सुमते ! मृगाङ्क ! गौरकान्ते ! पद्मप्रभ ! सुपार्श्व ! महसेनपुत्र ! ते मुखं पुंसां सुखाय भूयात् ॥ २ ॥

विवृतिः— **नेतः** ! = नायक !, अग्रणीरित्यर्थः । यो ह्यग्रणीर्भवति, स स्वानुगतान् कृत्याकृत्ये उपदिशति, अकृत्यपरिहारेण च कृत्ये एव प्रवर्त्तयति, स्वयं च तत्र प्रवर्त्तते, तद्वज्जिनोऽपि जनानिति सष्ठूक्तं नेतरिति । **त्रैलोक्यलोकस्तवनीय** ! = त्रिभुवनजनस्तुत्य !, अन्ये हि कतिभिरेव, अयं तु त्रिभुवनजनैरिति व्यतिरेकध्वनिः, यद्वा यो हि त्रिभुवनजनानां हितचिन्तकः, सत्पथप्रवर्त्तयिता, निःस्पृहश्च, स एव तैः स्तुत्यः । वीतरागतया परमकारुणिकतया चायमेव तथा नान्य इति त्रैलोक्यलोकस्तवनीयेत्युचितमेव । यद्वा **त्रैलोक्य-लोक! इति स्तवनीय!** इति च पृथक्सम्बोधनम् । तथा च त्रैलोक्यं लोकतेऽवलोकते सकलज्ञानावरणीयकर्मक्षयजन्यकेवलज्ञानेनेति स तत्सम्बोधने, सर्वज्ञ! इत्यर्थः । **स्तवनीय** ! = स्तुतियोग्य ! न तु स्तोतुं शक्य!, गुणानामसमत्वादिति ध्वनिः । **सुमते** ! = तदाख्यतीर्थङ्कर !, सद्बुद्धे ! इतिध्वनिः । मिथ्यात्वगन्धस्याप्यभावाद्, उपदेशादिना जनानां तन्नाशकत्वाच्चेति भावः । **मृगाङ्क** ! = हरिणलाञ्छन ! श्री शांतिनाथेत्यर्थः । यद्वा मृगाङ्कश्चन्द्रः, नामैकदेशेनामग्रहणाच्चंद्रप्रभेत्यर्थः । गर्भस्थे भगवति मातुश्चंद्रपानदोहदभावात्तदाख्यतीर्थङ्करेत्यर्थः ! **महसेनपुत्र** ! = महसेनाऽऽख्यनरवरसुत !, श्रीचन्द्रप्रभेत्यर्थः । **गौरकान्ते** ! = विशदशरीरच्छवे ! **पद्मप्रभ** ! = तदाख्यतीर्थङ्कर !, कमलतुल्यकान्ते! इति ध्वनिः । **सुपार्श्व** = तदाख्यतीर्थङ्कर ! गर्भस्थे भगवति जनन्याः सुपार्श्वभावादिति भावः ।

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

शोभनकक्षाधोभाग इति, शोभनसमीपप्रदेश इति, शोभनफणिचक्र इति च ध्वनिः । **ते** = तव । **मुखं** = वदनम् । **पुंसाम्** = पुरुषाणाम्, उपलक्षणत्वात्प्राणिनामित्यर्थः । **सुखाय** = शाताय भूयात् ॥ २ ॥

समस्तपदविग्रहः—त्रैलोक्यलोकस्तवनीय ! = त्रयाणां लोकानां समाहारस्त्रिलोकी, सैव त्रैलोक्यम्, तत्र तस्य वा लोकास्त्रैलोक्यलोकाः, तैः स्तवनीयः, तत्सम्बोधने । **सुमते !** = सु शोभना बुद्धि र्यस्य स, तत्सम्बोधने । **महसेनपुत्र !** = महसेनस्य पुत्रः, तत्सम्बोधने । **मृगाङ्क !** = मृगोऽङ्को यस्य स, तत्सम्बोधने । **गौरकान्ते !** = गौरीकान्ति र्यस्य स, तत्सम्बोधने । **पद्मप्रभ !** = पद्मस्य प्रभेव प्रभा यस्य स तत्सम्बोधने । **सुपार्श्व !** = सु शोभनौ पार्श्वौ यस्य, शोभनो वा पार्श्वो यस्य स, तत्सम्बोधने ॥ २ ॥

मूलम्

विरोचनाभं सुविधिं जिनेन्द्रं
सुभावतः शीतलमर्चयामि ।
श्रेयांसमर्च्यं दिविजव्रजेनाऽ—
सक्तं न सम्पत्सु न वासुपूज्यम् ॥ ३ ॥ उपजातिः

अन्वयः— दिविजव्रजेन अर्च्यं सम्पत्सु न न असक्तम् विरोचनाभं जिनेन्द्रं सुविधिं शीतलं श्रेयांसं वासुपूज्यं सुभावतः अर्चयामि ॥ ३ ॥

विवृति :— दिविजव्रजेन = देववृन्देन । **अर्च्यम्** = पूज्यम् । **सम्पत्सु** = क्षणिकपर्यन्तदुःखदलौकिकसमृद्धिषु, **न न असक्तम्** = अत्यन्तविरक्तम् , नञ्द्वयप्रयोगस्य प्रकृतार्थदार्ढ्यसूचकत्वात् । **विरोचनाभम्** = सूर्यसमानकान्तिम् , " द्युमणिस्तरणिर्मित्रश्चित्रभानुर्विरोचन " इत्यमरः । **जिनेन्द्रम्** = जिनपतिम् । **सुविधिम्** = तदाख्यतीर्थङ्क-

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

रम्, अथ च सौभाग्यशालिनम्, सत्कर्मानुष्ठायकञ्च, " विधिर्विधाने दैवेऽपि " त्यमरः। **शीतलम्** = तदाख्यतीर्थङ्करम्, गर्भस्थे भगवति पितुः पूर्वोत्पन्नाऽचिकित्स्यदाहस्य जननीहस्तस्पर्शेनोपशान्तेरिति-भावः। तथा शमाश्रयत्वात्क्रोधादिपरिहाराच्चानुग्रम्, सकलसत्त्व-सन्तापाऽपनोदकत्वाच्च शैत्यगुणयुक्तमिव वेत्यर्थः। **श्रेयांसम्** = तदाख्यतीर्थङ्करम्, गर्भस्थे भगवति केनाऽप्यनाक्रान्तपूर्वदेवताऽधिष्ठित-शय्या जनन्याऽऽक्रान्तेति श्रेयो जातमिति नाम्नस्तन्मूलकत्वमिति द्रष्टव्यम्, अथ च श्रेष्ठम्। **वासुपूज्यम्** = तदाख्यतीर्थङ्करम्, गर्भस्थेऽस्मिन् वासवो वसुभिः = हिरण्यादिभी राजकुलं पूजितवानिति नाम्नस्तन्मूलकत्वमिति भावः। अथ च विश्वरूपपूज्यम्, विष्णुपूज्यं वा। **सुभावतः** = सद्भावनापूर्वकम्, **अर्चयामि** = पूजयामि ॥ ३ ॥

समस्तपदविग्रहः– **दिविजव्रजेन** = दिवि जातवन्तो दिविजाः, सप्तम्या अलुप्, तेषां व्रजः, तेन। **असक्तम्** = न सक्तोऽसक्तस्तम्। **विरोचनाभम्** = विरोचनस्याभेवाभा यस्य तम्। **जिनेन्द्रम्** = जिनेषु जिनानां वा इन्द्र इव तम्। **सुविधिम्** = सु शोभनो विधि र्यस्य, तम्। **श्रेयांसम्** = अतिशयेन प्रशस्यः श्रेयान्, तम्। **वासुपूज्यम्** = वासुना पूज्यस्तम्, वासुश्चासौपूज्यश्च वा तम्, वसुपूज्यनृपतेरयमिति " प्रज्ञाद्याणि " वासुपूज्यस्तं वा। **सुभावतः** = सु शोभनो भावः सुभावस्तस्मात् ॥ ३ ॥

मूलम्

सुवर्णकान्ते ! विमल ! त्वमुच्चकै-
रनन्त ! विज्ञाननिविष्ट ! विष्टपे।

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

अहर्मणे ! धर्म ! पथप्रकाशने

कुरुष्व शान्ते ! हितमङ्गिनां पदम् ॥ ४ ॥ वंशस्थवृत्तम्

अन्वयः— सुवर्णकान्ते ! विज्ञाननिविष्ट ! पथप्रकाशने अहर्मणे ! विमल ! अनन्त ! धर्म ! शान्ते ! अङ्गिनां पदं त्वं विष्टपे उच्चकैर्हितं कुरुष्व ॥ ४ ॥

विवृतिः— सुवर्णकान्ते ! = कनकच्छवे ! शोभनरूपप्रभ वा । **विज्ञाननिविष्ट !** = तत्वज्ञाननिपुण ! अनन्तज्ञाननिविष्ट ! इति वा, केवलज्ञानरूपामेयविशिष्टज्ञानपरिनिष्ठितेत्यर्थः । यद्वा 'विज्ञान ! ' इति 'निविष्ट ! ' इति च पृथक्सम्बोधनम्, तथा च— **विज्ञान** ! = विशिष्टज्ञानशालिन् ! तत्त्वज्ञानिन् !, केवलिन्निति वाऽर्थः । **निविष्ट** ! = चारित्रादिनिष्ठ ! । **पथप्रकाशने** = धर्माधर्मादिमार्गदर्शने, मुक्तिमार्गदर्शने वा, **अहर्मणे** ! = सूर्यरूप । **विमल** ! = तदाख्यतीर्थङ्कर । अथ च—मलरहित ! निष्कलङ्क ! निर्दोष ! इति वाऽर्थः । **अनन्त !** = तदाख्यतीर्थङ्कर !, अथ च अमेय ! इत्यर्थः । **धर्म** ! = दुर्गतौ प्रपततां जन्तूनां सन्मार्गोपदेशादिना धारणाद्, गर्भस्थे जिने जनन्या दानादिधर्मपरत्वाद्वा तदाख्यतीर्थङ्कर !, यद्वा '**धर्मपथप्रकाशने**' इत्येकं पदम्, तथा च धर्ममार्गदर्शने इत्यर्थः । **शान्ते** ! = शान्तिकर्तृत्वात्, शान्त्यात्मकत्वाद्वा शान्तियोगात्, गर्भस्थेऽस्मिन् पूर्वोत्पन्नाशिवशान्तिभावाद्वा तदाख्यतीर्थङ्कर ! । अथ च शमाशाविषय इत्यर्थः । **आङ्गिनां** = प्राणिनाम् । **पदम्** = आश्रयः, स्थानमित्यर्थः । "पदं व्यवसितत्राणस्थानलक्ष्माङ्घ्रिवस्तुष्वि" त्यमरः । **त्वम्** । **विष्टपे** = जगति, "विष्टपं भुवनं जगदि" त्यमरः । **उच्चकैः** = अति-

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

शयेन । **हितम्** = व्याबाधारहितत्वेन कल्याणमयम् । **कुरुष्व** = जनय, निरञ्जननिराकारशाश्वतानन्दमयं शिवपदं देहीति यावत् । तथा च **विष्टपे** = लोकविषये । **अङ्गिनाम्** = सांसारिकप्राणिनामिति मिलितार्थः । **उच्चकैः**— अत्यन्तम् । **हितम्** = कल्याणकरम् । **पदम्** = स्थानम्, मोक्षाद्यात्मकमित्यर्थ : । **कुरुष्व** = विधेहि, देहीति भावः । अङ्गिनोऽतिहितपदभाजः कुर्विति समुदायार्थः । अथवा अङ्गिनां विष्टपे पदम् = संसाराधिकरणकं स्थानम्, सांसारिकत्वमिति यावत् । **उच्चकैः**— उत्कृष्टम् । **हितम्** = कल्याणकरं यथास्यात्तथा, न त्वनिष्टबन्धादिप्रयोजकमिति भावः । **कुरुष्व** = संसारिणः सांसारिकत्वं कल्याणाय यथा स्यान्नत्वनिष्टबन्धायेत्येवं यतस्वेत्यर्थः । यद्वा **अङ्गिनां** पदम् = अङ्गित्वम्, शरीरित्वमित्यर्थः । विष्टपे उच्चकैः हितम् = प्रशस्यं हितकरं वा यथा स्यात्तथा कुरुष्व । अङ्गिनामङ्गित्वं स्वहितमुक्त्यादिसाधनतया परमोपकारकं यथा स्यान्न तु — दुःखायतनतयाऽहितमित्येवं कुरुष्वेति यावत् । यद्वा अङ्गिनामङ्गित्वं सद्धर्माद्याचरणेन प्रशस्यं यथा स्यान्नत्वधर्माचरणेन निन्द्यमित्येवं यतस्वेत्यर्थः । यद्वा विष्टपे उच्चकै र्हितम् = मुक्त्यादिसाधनभूततया परमोपकारकम् । अङ्गिनां पदम् = अङ्गित्वम्, मानुष्यकमिति यावत् कुरुष्व । मनुष्यभवलाभे हि जीवानां मुक्तिलाभसम्भवो न तु भवान्तरेणेति तस्याभिलषणीयतया तत्कुरुष्वेति प्रार्थनम् ॥ ४ ॥

समस्तपदविग्रहः— सुवर्णकान्ते ! = सुवर्णस्य कान्तिरिव कान्तिर्यस्य स तादृशः. यद्वा, वर्णो रूपम्, स च कान्तिः प्रभा च वर्णकान्ती, शोभने वर्णकान्ती यस्य स तादृशस्तत्सम्बोधने । **विज्ञाननिविष्ट !** = विज्ञाने निविष्ट स्तत्सम्बोधने । विज्ञानेतिपृथक्पदान्वयेन व्याख्याने तु

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

विशिष्टं ज्ञानं यस्य स, तत्सम्बोधने। अनन्तविज्ञाननिविष्टेत्येकपदत्वेन व्याख्याने तु अनन्तं च तद्विज्ञानं च तत्र निविष्टेति विग्रहः। **पथप्रकाशने** = पथस्य प्रकाशनं तत्र। धर्मपथप्रकाशने इत्येकपदत्वे तु धर्मस्य पन्थाःपथो वा धर्मपथम् तस्य प्रकाशने तत्र। **अर्हमणे**! =अर्ह प्रकाशकत्वान्मणिरिव, स, तत्सम्बोधने। **विमल**!= विगत मलं यस्मात्स तादृशस्तत्सम्बोधने। **अनन्त**! = न अन्तः, अविद्यमानः अन्तो वा यस्य स तादृशस्तत्सम्बोधने। **शान्ते**! = शम्यादिति कर्त्तर्याशिषि संज्ञायाम् क्तिः, तत्सम्बोधने ॥ ४ ॥

मूलम्

निःसीम! सूरतनय! स्थितिमार्गदर्शिन्!
निर्माहि शर्म सुदृशां प्रिय! मुक्तिदार!।
निर्मृष्टगारुडरुचे! निगृहीतमोह!
मल्लेश! मोदितमहाशय! सुव्रतेन!॥५॥ वसन्ततिलका

अन्वयः— स्थितिमार्गदर्शिन्! सुदृशां प्रिय! मुक्तिद! निगृहीतमोह! मोदितमहाशय! इन! सूरतनय! अर! मल्लेश! निर्मृष्टगारुडरुचे! सुव्रत! निःसीमशर्म निर्माहि ॥ ५ ॥

विवृतिः— **स्थितिमार्गदर्शिन्!** = विधिनिषेधादिमर्यादापथप्रदर्शक!। **सुदृशाम्** = सम्यग्दृष्टीनां भव्यानाम्-**प्रिय** = प्रीतिविषय! यद्वा-सुदृशामित्यस्य शर्मेत्यनेनान्वयः। **मुक्तिद**! = मोक्षदायक! प्रवचनादिना मोक्षमार्गप्रदर्शनेन कृत्वेतिभावः। **निगृहीतमोह**! = परित्यक्तदारागारादिममत्वबुद्धे! वीतरागत्वादिति भावः। "अनित्यधनदेहादौ नित्यत्वेन ममेति च। अज्ञानेनाऽऽवृता बुद्धिर्मोह इत्यभिधीयते।" इति योगशास्त्रे। **मोदितमहाशय**! = हर्षितोदारचेतः! यद्वा मोदित! इति

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

महाशय! इति च पृथक्पदम्! तथा च **मोदित**! = ज्ञानादिना प्राप्तनित्यानन्द!। **महाशय**! = उदारचेतः!। **इन**! = ईश!। "ईशितेनोनायकश्च" त्यभि० ३, २३। **सूरतनय**! = सूराख्यनृपपुत्र! गर्भस्थेऽस्मिन् जननी रत्नानां कुन्थराशिं दृष्टवतीति कुन्थुनाथेत्याख्य इत्यर्थः। **अर**! = तदाख्यतीर्थङ्कर! गर्भस्थेऽस्मिन् जनन्या स्वप्ने सर्वरत्नमयोऽरो दृष्ट इति तदाख्येति भावः। **मुक्तिदा**रेत्येकपदत्वेन व्याख्याने च, मुक्तिः स्ववशत्वाद्दारा इव यस्य स तादृशः। **प्रियमुक्तिदा**रेत्येवमेकपदत्वेन व्याख्याने च, प्रिया चतुर्थपुरुषार्थत्वेनेष्टा मुक्तिः सकलकर्मक्षयः स्ववशत्वाद्दारा इव यस्य स तादृशः। प्रियमुक्तिभार्य! इत्यर्थः। **मल्लेश**! = मल्लिनाथ! गर्भस्थेऽस्मिन् मातुः सुरभिकुसुममाल्यशयनीयदोहदो देवताभिः पूरित इति मल्लिः, तथा परिषहादिमल्लजयान्मल्लिः, स चासौ नाथश्च स मल्लिनाथेत्याख्यतीर्थङ्कर!। **निमृष्टगारुडरुचे**! = संस्कृतमरकतकान्ते! श्यामवर्णप्रभ! इत्यर्थः। "गारुत्मतं मरकतमश्मगर्भो हरिन्मणिरि" त्यमरः। **सुव्रत**! = तदाख्यतीर्थङ्कर!, शोभनाऽहिंसादिव्रतशालिन्निति चार्थः। सुव्रतेनेत्येकपदत्वेन व्याख्याने तु सुव्रताऽऽख्यस्वामिन्! स्वयं पाल्यमानत्वादुपदेशकत्वाच्च शोभनाऽहिंसादिव्रतस्वामिन्निति चार्थः। **निःसीम** = निरवधि। **शर्म** = कल्याणम्। **निर्मोहि** = कुरुष्व ॥ ५ ॥

समस्तपदविग्रहः— **स्थितिमार्गदर्शिन्**! = स्थितेर्मार्गः, तं दर्शयतीत्येवंशीलः स्थितिमार्गदर्शी तत्सम्बोधने। **सुदृशाम्** = सु समिचीना दृग्येषां ते सुदृशः, तेषाम्। **मुक्तिद**! = मुक्तिं ददातीति-स, तत्सम्बोधने। मुक्तिदारेति व्याख्याने च, मुक्तिः दारा इव दारा यस्य स तत्सम्बोधने। प्रियमुक्तिदारेत्येवं सम्बोधने तु—प्रिया मुक्तिरेव

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

दारा यस्य स तादृशस्तत्सम्बोधने। **निगृहीतमोह!** = निगृहीतो मोहो येन स तादृशस्तत्सम्बोधने। **मोदितमहाशय!** = मोदितो महाशयो येन स तादृशस्तत्सम्बोधने। **सूरतनय!** = सूरस्य तनयः, तत्सम्बोधने। **मल्लेश!** = मल्लश्चासौ ईशश्च, तत्सम्बोधने। **निर्मृष्टगारुडरुचे!** = निर्मृष्टश्चासौ गारुडश्च; निमृष्टगारुडः, तस्य रुचिरिव रुचिर्यस्य स तादृशस्तत्सम्बोधने। **सुव्रत!** = सुशोभनानि व्रतानि यस्य स तादृशस्तत्सम्बोधने। सुव्रतेनेत्येवं सम्बोधने तु सुव्रतश्चासाविनश्च, तत्सम्बोधने। **निःसीम** = सीम्नो निष्कान्तं निःसीम, तत् ॥ ५ ॥

मूलम्

अघो! नमीनाऽङ्कनिरासदक्ष!
सम्प्रीणिताऽशेष! समुद्र! नेमे!।
शान्तार! वामेय! गुणाभिराम!
श्रीवर्धमानैधि सुखश्रिये नः ॥ ६ ॥ उपजातिः

अन्वयः— अघो! अङ्कनिरासदक्ष! सम्प्रीणिताऽशेष! समुद्र! गुणाभिराम! शान्तार! नमीन! नेमे! वामेय! श्रीवर्धमान! नः सुखश्रिये एधि ॥ ६ ॥

विवृतिः— **अघो!** = अघोस् इति सम्बोधनार्थमव्ययम्। **अङ्कनिरासदक्ष!** = दोषदूरीकरणसमर्थ!। **सम्प्रीणिताऽशेष!** = सद्धर्मोपदेशादिना हर्षितसमस्तलोक!। **समुद्र!** = वृषभादिलाञ्छनलाञ्छित! अपरिग्रहादिमुनिवेषादियुक्त! कायोत्सर्गलक्षणमुद्रायुक्त! इति वाऽर्थः। **गुणाभिराम!** = दयादिभिः प्रसिद्धैः पञ्चत्रिंशत्सङ्ख्यकैर्वाग्गुणैः, चतुस्त्रिंशदतिशयैश्च मनोज्ञ!। **शान्तार!** = मुक्तत्वा-

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

दुपरताऽवसर्पिण्युत्सर्पिणीकालचक्रविवर्त्तनैकान्तसुषमादिद्वादशविधकालकृतोपाधे !, कालातीत ! इत्यर्थः । यद्वा **शान्त** ! = शमाश्रय ! **अर** ! = तदाख्यतीर्थङ्कर ! । **नमीन** ! = नमिनाथ ! गर्भस्थेऽस्मिन् परचक्रनृपैरपि प्रणतिः कृतेति नमिः, स चासाविनश्चेति भावः, तदाख्यतीर्थङ्कर ! इत्यर्थः । अघोनमीनेत्यत्र " अवर्ण " (१ । ३ । २२ । सि. है०) इत्यादिना संधिः । यद्वा-अघोन ! मीनाङ्कनिरासदक्ष ! इत्येवं पदरचना, तथा च – **अघोन** ! = पापरहित ! निर्मलेत्यर्थः । असत्यादिरूपदुरितहेतुसम्पर्कशून्येति यावत् । " कलुषं वृजिनैनोऽघमंहोदुरितदुष्कृतमि " त्यमरः । **मीनाङ्कनिरासदक्ष** ! = कामदूरीकरणकुशल ! ब्रह्मचर्यव्रतधारित्वादिति भावः । **नेमे** ! = तदाख्यतीर्थङ्कर ! धर्मचक्रस्य नेमिवन्नेमे ! धर्मचक्रप्रधितुल्येत्यर्थः । **वामेय** ! = वामानामराज्ञीपुत्र ! श्रीपार्श्वनाथेत्यर्थः । **श्रीवर्धमान** ! = श्रीमन्महावीर ! **नः** = स्तुवतामस्माकं जनानाम् । **सुखश्रिये** = सुखसम्पदे, " शोभासम्पत्तिपद्मासु लक्ष्मीः श्रीरिवदृश्यते " इत्यमरः । **एधि** = भव ॥ ६ ॥

समस्तपदविग्रहः– नमीन ! = नमिश्चासाविनश्च स तत्सम्बोधने । **अङ्कनिरासदक्ष** ! = अङ्कस्य निरासस्तत्रदक्षः, तत्सम्बोधने । पक्षान्तरे, **–अघोन** != अघैरूनः, तत्सम्बोधने । **मीनाङ्कनिरासदक्ष** ! = मीनोऽङ्को यस्य स मीनाङ्कः, तस्य निरासस्तत्र दक्षः, तदामन्त्रणे । **सम्प्रीणिताऽशेष** ! = सम्प्रीणिता अशेषा येन स तादृशः, तत्सम्बोधने । **समुद्र** ! = मुद्रया सह वर्तते इति समुद्रस्तदामन्त्रणे । **गुणाभिराम** != गुणैरभिरामः तत्सम्बोधने । **शान्तार** ! = शान्ता अरा यस्य स तादृशस्तत्सम्बोधने । **वामेय** != वामाया अपत्यं पुमान् वामेयः, तदामन्त्रणे । **श्रीवर्धमान** !=

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

वर्धतामिति वर्धमानः, कर्त्तर्याशिषि संज्ञायामानश्। श्रियायुक्तो वर्धमानः, तत्सम्बोधने। **सुखश्रियै** = सुखस्य श्रीस्तस्यै ॥ ६ ॥

मूलम्

निर्व्याजमेधिततमोहरणैकदक्षे !

सर्वज्ञराजिमहनीयपदे ! नयाद्ये ! ।

सार्वोदिते ! भव सरस्वति ! पोतरूपे !

मिथ्यात्ववारिणि सदा मयि सुप्रसन्ना ॥७॥ वसन्ततिलका

अन्वयः— निर्व्याजम् एधिततमोहरणैकदक्षे ! सर्वज्ञराजिमहनीयपदे ! मिथ्यात्ववारिणि पोतरूपे ! नयाद्ये ! सार्वोदिते ! सरस्वति ! मयि सदा सुप्रसन्ना भव ॥ ७ ॥

विवृतिः— **निर्व्याजम्** = निष्कपटं यथास्यात्तथा, निःशेषरूपेणेतिभावः । **एधिततमोहरणैकदक्षे** ! = समृद्धाज्ञानविनाशनाऽद्वितीयकौशल्यशालिनि ! **सर्वज्ञराजिमहनीयपदे** ! = केवलिसमुदायपूज्यचरणे, केवलिसमुदायपूज्यवर्णसमूहे, इति चार्थः । **मिथ्यात्ववारिणि** = मिथ्यात्वरूपे सलिले। **पोतरूपे** ! = महानौकायमाने ! तया पोतेन सलिलमिव मिथ्यात्वं तीर्त्वा सम्यक्त्वलाभादिति भावः। यद्वा पोतरूपे इति सप्तम्यन्तं पदं मयीत्यनेन अभेदेनान्वेति, तथा च मिथ्यात्ववारिणीति न सप्तम्यन्तं, किंतु सम्बोधनम्। मिथ्यात्वनाशजनिके ! इति चार्थः। **नयाद्ये** ! = नयप्रधाने ! प्राथम्येन वा नैगमादिनयादि प्रतिपादिके ! इत्यर्थः। **सार्वोदिते**! = सर्वज्ञवाग्रूपे!। **सरस्वति**! = वाणि ! श्रुतदेवि ! इत्यर्थः। यद्वा-नयाद्ये, **सार्वोदिते** सर्वज्ञवाग्रूपे आगमरूपे, **सरस्वति** सागरे, " सारस्वान् सागरो ऽर्णवः" इत्यमरः। **मयि** = स्तोतृजने, पोतरूपे इत्यस्य सप्तम्यन्तत्वेन व्याख्यानपक्षे —

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

पोतरूपे = शिशुतुल्ये, मयीत्यर्थः । "पोतःपाकोऽर्भको डिम्भः पृथुकः शावकः शिशु" रित्यमरः । **सदा सुप्रसन्ना भव** = तव प्रसादादेव तत्त्वज्ञान सम्भवः, नान्यथेतिभावः । यद्वा—सरस्वति ! निर्व्याजमेधिततमोहरणैकदक्षे सर्वज्ञराजि महनीयपदे मिथ्यात्ववारके नयाद्ये सर्वज्ञवाग्रूपे आगमे विषये, बालतुल्ये मयीत्येवमर्थः ॥ ७ ॥

समस्तपदविग्रहः— **निर्व्याजम्** = व्याजान्निर्गतं यथास्यात्तथा, **एधिततमोहरणैकदक्षे!** = एधितं च तत्तमश्च, एधिततमः, तस्य हरणम्, तत्र, एका चासौ दक्षा च, तत्सम्बोधने । **सर्वज्ञराजिमहनीयपदे!** = सर्वज्ञानां राजयः, तासु महनीयौ पदौ यस्याः, महनीयानि पदानि-वा त्याद्यन्तरूपाणि यस्याः सा तादृशी, तत्सम्बोधने । **नयाद्ये!** = नयः आद्यः यस्याः सा तादृशी, तत्सम्बोधने । **सार्वोदिते!** = सर्वं जानन्तीति सार्वाः तैरुदिता, तत्सम्बोधने । **सरस्वति!** = सरः अस्ति अस्मिन्निति सरस्वान्, तस्मिन् ॥ ७ ॥

मूलम्

एवं श्रीवृषभादयो जिनवराः श्रीवर्धमानान्तिमाः
सान्द्रानन्दमखण्डखण्डितपदैर्नूताश्चतुर्विंशतिः ।
प्रज्ञोल्लासिलसज्जितप्रभकविव्यावर्ण्यमानोदया
भूयासुर्मयि सुप्रसन्नहृदयास्त्रैलोक्यलक्ष्मीश्वराः ॥ ८ ॥

शार्दूलविक्रीडितम्

अन्वयः— एवं प्रज्ञोल्लासिलसज्जिनप्रभकविव्यावर्ण्यमानोदयाः त्रैलोक्यलक्ष्मीश्वराः श्रीवृषभादयः श्रीवर्धमानान्तिमाः चतुर्विंशतिर्जिनवराः अखण्डखण्डितपदैः सान्द्रानन्दं नूताः मयि सुप्रसन्नहृदया भूयासुः ॥ ८ ॥

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

विवृति :— एवम् = पूर्वोक्त प्रकारेण । **प्रज्ञोल्लासिलसज्जिनप्रभकविव्यावर्ण्यमानोदयाः** = नवनवोन्मेषशालिप्रतिभाप्रकाशशीलशोभमानजिनप्रभाभिधबुधसम्यक्कीर्त्यमानाऽभ्युदयाः । **त्रैलोक्यलक्ष्मीश्वराः** = त्रिभुवनलक्ष्मीपतयः । **श्रीवृषभादयः** = श्रीयुतवृषभदेवप्रभृतयः। **श्रीवर्धमानान्तिमाः** = श्रीमहावीरस्वामिपर्यन्ताः । **चतुर्विंशतिः** चतुर्विंशतिसङ्ख्याकाः । **जिनवराः** != जिनश्रेष्ठाः, तीर्थङ्करा इत्यर्थः । **अखण्डखण्डितपदैः** = अभङ्गर्षभाऽभिनन्दनादिसभङ्गाऽजितशम्भवादिशब्दैः । **सान्द्रानन्दम्** = स्निग्धहर्षम्, गाढानन्दपूर्वकमिति यावत् । सातिशयप्रीतिपूर्वकमिति भावः । **नूताः** = स्तुता, सन्तः, यद्यपि धातुपाठे " नु " इति–ह्रस्वत्वविशिष्टः पाठः, तथापि " परिणूत गुणोदयः " इत्यादिवत्समाधानीयम् । **मयि** = स्तोतरि भव्यजने । **सुप्रसन्नहृदयाः**=सम्यक्प्रसन्नमनसः। **भूयासुः**= भवन्तु, स्तुतेः स्तोतव्यप्रसाद एवोपयोगादितिभावः ॥ ८ ॥

समस्तपदविग्रहः— प्रज्ञोल्लासिलसज्जिनप्रभकविव्यावर्ण्यमानोदयाः = प्रज्ञयोल्लसतीत्येवंशीलः प्रज्ञोल्लासी, स चासौ लसंश्च प्रज्ञोल्लासिलसन्, जिनप्रभश्चासौ कविश्च जिनप्रभकविः, प्रज्ञोल्लासिलसंश्चासौ जिनप्रभकविश्च, तेन व्यावर्ण्यमान उदयो येषां ते, अथवा प्रज्ञोल्लासिलसन्तश्च ते जिनप्रभकविव्यावर्ण्यमानोदयाश्च, ते तादृशाः । **त्रैलोक्यलक्ष्मीश्वराः** = त्रैलोक्यस्य लक्ष्म्यः, तासामीश्वराः । **श्रीवृषभादयः** = श्रीयुतश्च ते वृषभ आदिर्येषां ते तादृशाः । यद्वा—श्रीयुतो वृषभः श्रीवृषभः, स आदिर्येषां ते तादृशाः । **श्रीवर्धमानान्तिमाः** = अन्ते भवोऽन्तिमः, श्रीयुतो वर्धमानोऽन्तिमो येषां ते तादृशाः । **चतुर्विंशतिः** = चतुराधिका विंशतिः। **जिनवराः** = जयन्ति कामादीन-

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

रीनिति जिनाः तेषु तेषां वा वराः। **अखण्डखण्डितपदैः** = अविद्यमानः खण्डो येषु तानिं, अखण्डानि च तान्यमूनि खण्डः सञ्जातोऽत्रेति खण्डितानि च अखण्डखण्डितानि, तानि च तानि पदानि च तैः। **सान्द्रानन्दम्** = सान्द्र आनन्दो यत्र नवने कर्मणि तद्यथा स्यात्तथा ॥ ८ ॥ समाप्तेयं विवृतिः ॥

आबालब्रह्मचर्यप्रथितगुरुयशःश्रीलनेमेः सुपट्टाऽ—
लङ्काराऽऽचारभारव्रतितितिविदितज्ञान**विज्ञानसूरेः**।
पट्टोल्लासिप्रभावाऽगणितगुणगणख्यात**कस्तूरसूरेः**
शिष्य**श्चन्द्रोदयोऽहं** स्तुतिविवृतिमिमां तत्प्रसादादकार्षम् ॥१॥
अमुष्यां मे कृत्यां स्खलनमिव यातः क्वचिदपि
त्रुटिः काचिद्भायाद्भ्रमतनुजनुश्चेद्बुधवरैः।
विशोध्योदारान्तःकरणविदितैः सत्त्वमहितैः,
सतां सत्त्वं यद् धीः सपदि सुसमाधेरवसरे ॥ २ ॥
स्तम्भाख्ये तीर्थवर्ये मुनिखखनयनैः (२००७) सम्मिते विक्रमाब्दे
चातुर्मास्याधिवासे धवलदलयुते चाश्विने **भानुति**थ्याम्।
वारे चन्द्रे समाप्ता स्तुतिविवृतिरियं धीमतो मोदहेतु —
र्जीयादाचन्द्रसूर्यं स्वगुरुकरपयोजन्मयुग्मेऽर्पणेन ॥ ३ ॥

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

श्री नेमिविज्ञान ग्रन्थमालानां प्रकाशनो.

१. कलिकाल सर्वज्ञ श्रीहेमचन्द्राचार्य विरचित
अभिधान चिंतामणि कोश—
आचार्य श्रीविजय कस्तूरसूरीश्वर रचित
चन्द्रोदयाभिधगुर्जरभाषानुवादसमेत.

२. आचार्य श्रीविजय कस्तूरसूरीश्वर रचित—
"पाईअ विन्नाण कहा।"

For Private And Personal Use Only